

**KIS-767 – Notennoù gramadeg VII – Skrivadur ar c'hedrannoù
o teraouiñ dre -h-**

(GE – 09 08 02)

Da 'm breur henañ, Goulven Pennaod (1928–2000)

AL LOSTGERIOU BONAD -*h*a, -*h*aat

VALLEE a boueze war ar vezañs e brezhoneg eus ar verboù bonad sonennek hag en o zouez ar verboù deveret diwar bennanvioù hag adanvioù dre al lostgerioù bonad *h*a, -*h*aat. Setu a skrive a-zivout ar verboù bonad dre *a* :

“Les verbes à thème en *a* sont d'une grande importance au point de vue de la vie de la langue et de son enrichissement, car :

“1° Par l'adjonction du suffixe (*h*)*a* à des substantifs le breton peut former à l'infini des verbes nouveaux à thème en *a* qui exprime[nt] l'action de donner ou bien de chercher, de prendre, de recevoir les objets désignés par les substantifs. Ex. : *doura* (de *dour*) donner, puiser de l'eau ; *pesketa*, *logota*, *gedona*, etc. (de *pesked*, *logod*, *gedon*) chercher, prendre des poissons, des souris, des lièvres, etc...

“2° Par l'adjonction de *at* (formé de (*h*)*a* plus la terminaison d'infinitif *at*) à des adjectifs le breton peut former à l'infini des verbes nouveaux à thèmes en *a* en exprimant l'idée de donner ou de recevoir les qualités indiquées par les adjectifs. Ex. : *krenvaat* (de *krenv*) renforcer et devenir fort ; *gwennaat*, *melenaat* (de *gwenn*, *melen*) rendre ou devenir blanc, jaune, etc...

“Ces formations de verbes deviennent à leur tour productrices de noms nouveaux : *Douraer*, *pesketaer*, *gwennaer*, etc... Il y a là, pour une langue, un trésor qu'il faut préserver [...]”¹

Meur a skrivad zo bet roet d'ar verboù savet diwar-bouez al lostgerioù bonad -*h*a, -*h*aat. E henvrezhoneg :

---

¹ F. VALLEE et R. LE ROUX, *Grammaire française et Grammaire bretonne* (hep meneg bloaziad, 1948 pe 1949), Saint-Brieuc, p. 12.

«[Les verbes dénommatifs] sont formés à partir d'un substantif ou d'un adjectif au moyen d'une terminaison -HA(G), de **sag-*, parfois affectée en -HEG, -HE par une autre terminaison ; *hag* est apparenté à l'irl. *saigim* « je recherche », au lat. *sagio#...* L'élément -HEI, -HE dans les terminaisons de noms d'agent en -HEI-AT, -HEAT vient de *sagyō.

«Il suffit de rappeler ici les exemples de verbes dénommatifs.

«1re pers. sg. GUO-LEON-HA-AM « occido », COIL-HA-AM « je consulte » [...]

«*Nom verbal*. Ex. URD-HA-OM « mettre en ordre », MEPL-A-OM « être confus, honteux » de *mebl-ha-om [...]» (VBEG 317-318).

E krennvrezhoneg e trebad an *-h-* er skrivadur goude ar sonennoù ha kensonennoù 'zo (*f, l, n, r, z*) : *broha, claffhat, couffhat, pellhat, guelhat, bihanhat, cazrhat, berrhat, douarha, furhat, sclærhat, goazhat, nevezha-* ... Da heul *ch, s* hag ar stankennoù e steuz an *-h-* hag e lez war e lerc'h ur c'haletaad oc'h anadiñ, pa vez tro, dre skrivadur ar gensonenn divouezh erlec'hiet ouzh ar gensonenn hevouezh : *yachat, goassat, brassat, kassat, mussat, nessat, pinuizicat, boeta, pesqueta, nettat*...

Da notañ un nebeut frailhoù e trevnad unvan ar c'hrennvrezhoneg :

ar	mesk	etre	al	lostgerioù	verb	-
<i>h</i>						

a hag *-aff* : *pesquetaff* e C(DEBM. p. 352) goude ma lenner *pesqueta* e C., *hacrat* e-kichen *hacrhata*, an daou e C.(Gloss.p.310). Da stadañ ivez steuziadur divoas an *-h-* : *bihannat, bihanat* e-kichen *bihanhat* e C.

N'eo ket dizeur menegiñ ar verboù kembraek savet diwar al lostgerioù bonad keñverek : nes a-walc'h eo ar skrivadur anezho da hini ar verboù krennvrezhonek : dalc'het e vez an *-h-* goude ar sonennoù ha kensonennoù 'zo (*dd, l, n, r*) : *bywhau* "bevaat" (1 bko. : *bywhaf*), *ryddhau* "resaat", *culhau* "kulaat", *pellhau* "pellaat", *glanhau* "glanaat", *gwynhau* "gwennaat", *dyfrhau* "doura"... Da heul *ch, f, s, th* hag ar stankennoù e steuz an *-h-* o lezel war e lerc'h ur c'haletaad merket er skrivadur diwarbouez tunioù diseurt : *iacháu* "yac'haat" (1 bko. : *iachâf*), *coffáu* "kounaat" (< *cof*, askenad : *coffa*), *casáu* "kasaat", *caetháu* "kaeshaat", *cwpláu* "≅ kevanaat" (< *cwbl*, askenadoù : *cwpla, cwblhau*), *lloffa* "≅ lanvenniñ" (< *llaw(f)* "leuñv") , *tecáu* "tekaat" (< *teg*), *gwlypáu* "glepaat" (< *gwlyb*, askenad : *gwlybhau*), *pysgota* "pesketa" (< *pysgod*, askenad : *pysgotáu*), *tristáu* "tristaat" ...

Etre prantadoù ar c'hrennvrezhoneg hag an nevezvrezhoneg e koempas ar yezh skrivet. Un arverk eus an didrevnaat hag, adalek an 18^t kantved, eus an adtrevnaat eo hep mar skrivadur al lostgerioù bonad. Heuliomp dedroadur stummoù un nebeut verboù evel m'o c'haver e heuliad ar geriadurioù : GReg. *boëdta, boëdtât, boëta*,

boëteïn, bouïta, bouïteïn ; gadon^na ; goaçzaat ; hirraat, hirât ; isélaat, insellat ; kozzaat ; logodta(t) ; pesqueta, pesqueteiñ, pesquetal ; stryza, strysadur. L'Arm-bouiteïn, bouita ; goahein, goahatt ; hiratt ; isélatt ; kohein, koha ; pissqueteïn, pissqueta . GON.II boéta, bouéta ; gadona ; gwasaat ; hirraat ; izélaat ; kôsaat ; lôgôta ; péskéta ; strizaat. VALL. boueta ; gadona, gedona ; glasaat ; gwasaat ; hiraat ; izelaat ; logota, logotat ; pésketa ; strisaat. GIBR. & GBAHE. boueta ; gedona ; glasaat ; gwashaat ; izelaat ; logota ; pesketa ; strishaat.

Notomp steuzidigezh an *-h-*. En e zilerc'h e chom hiziv ur c'haletaat, e rezh un divoueshaat evit kensonennoù 'zo, merket er skrivadur, ar skrivadoù *b, d, g, z, zh* o vont da *p, t, k, s, sh*, e rezh ur c'hreñvaat evit kensonennoù all, anverket er skrivadur.

War-benn adkevazasaat ar skrivadur, o vezañ ma tilezed an *-h-*, e voe arnodet tunioù evit notañ ar c'haletaat : pe doublañ ar gensonenn pe harpañ ar gensonenn hevouezh gant ur gensonenn divouezh da verkañ ken an divoueshaat (*boédta, goaçzaat, kozzaat, logodta*), ken ar c'hreñvaat : *hirraat, izellâd* (OZB. p. 84, in GIBR. p. 1303), *deurra* (TE-p. 38, *ibid.* p. 645).

Un nevezadenn e-keñver an *hen-* hag ar c'hrennvrezhoneg koulz hag e-keñver ar c'hembraeg eo ar boaz kemeret da virout al lostger -
h

a evit trebennanviñ hag al lostger -
h

aat evit treadanviñ — war-bouez un nebeut nemedennoù bet dilezet : *logotat* pe trestummet : *doura, दौराат* er yezh lennegel. Er yezh kempred, ar verb trebennanvet dre -
h

aat en deus an dalvoudegezh "treiñ e" : *doueaat, maenaat, adanvaat*, h.a.

War a hañval, betek henn ne voe ket pledet gant stagadur ul lostger bonadel
-

h

a pe -
h

aat ouzh ur bennrann oc'h echuiñ dre *j*. Kantrat e ve merkañ ar c'haletadur dre un divoueshaat ha treiñ *j* e *ch*.

Deverañ a reer anvioù diouzh ar verboù bonad sonennek : *douraer, pesketaer*, h.a. evel ma tispieg VALLEE (sl. p. 231 a-zioc'h), *gwashaour, gwellaenn, adanvaenn, strishaus*, h.a. Dav menegiñ ivez an anvioù

deveret   diwar-bouez   al   lostger
 -
 h
*ei*at (<
 -
 h

a + -iat [anv gwezher]) : *arsoc'heiat* & *arsoc'heiad*, *diabeteiat*, *kirroseiat*, *trezerc'heiat*, h.a.¹

Alies, e-kichen ar verboù bonad sonennek, e vez verboù treanvadel eeun : Kb. *bywhau* ha *bywio*, *culhau* ha *culio*, *dyfrhau* ha *dyfrio*, *glanhau* ha *glanio*, h.a., Br. *broa* ha *broiñ*, *doueaat* ha *doueañ*, *doura*, *douraat* ha *dourañ*, *klañvaat* ha *kleñvel*, *kounaat* ha *kounañ*, *koshaat* ha *kozhañ*, *strishaat* ha *strizhañ*, h.a. Nes eo steriegezhioù pep koublad, nemet e tennont da genforc'hañ. Dre vras, ar yezh lennegel he deus lakaet kemm fraezh er skrivadur etre an div steudad. Gwechoù 'zo avat ez eo aet hebiou, da skouer dre ober da gentañ gant an hiron *keitañ*, reizhet da heul e *keidañ* gant Roparz HEMON, na reas ket anv evit kelo eus ar verb bonad sonennek *keita*¹.

TONKAD *h*- ER GERLUNIAÑ

Ar c'hedrannoù o teraouiñ dre *h*- a heuilh dre vras reolennoù ar gerluniañ, eleze a chom digemm ha pa vent stirann pe lostrann : *aerhent*, *azhentañ*, *dehaez*, *diarhebiñ*², *gourhent*, *kroazhent*, *tanharz*, h.a. Neoazh ez eus nemedennoù, a-geñver gant an divellekaat.

Studiet eo beñ kudenn hollek skrivadur ar gerluniadoù ma kej div gensonenn ha diforc'het daou ziskoulm : “skouarnel” (pe diskoulm ar blein A, kevazaster ar skrivadur ouzh an distagadur), “lagadel” (pe diskoulm ar blein B, arstalegezh skrivadur ar c'hedrannoù). Erbedet e voe : *a*) derc'hel digemm ar muiañ gwellañ ar furmoù degemeret er yezh lennegel ; *b*) en nevezc'heriañ, lakaat kemm etre al luniadoù divellek (ma vez ul lamm etre o ster hag ar ster dezreet diouzh durc'hadur ster o c'hedrannoù) hag al luniadoù mellek (dezreadus o ster diouzh durc'hadur ster o

¹ Sl. KIS-321, La-08, pp. 263 hh.

¹ Sl. KIS-236, La-08, p. 68. E GEME. e 'm eus kinniget arverañ *keidañ* ha *keita* gant sterioù diforc'h mat ; sk. : *keidañ ur benveg sonerezh*, p. 12 ha *keita ur c'hinenn*, p. 91.

² Sl. KIS-291, La-08, p. 171.

³ Sl. KIS-329, La-08, pp. 299-302.

c'hedrannoù) ha, diouzh an dro, dibab diskoulm ar blein A evit al luniadoù divellek, diskoulm ar blein B evit al luniadoù mellek.

Diskoulmoù ar blein A (skrivadoù soniadel, “skouarnel”) :

Aa) furmoù degemeret er yezh lennegel :

disentez (*dis-* + *hent-*) ; *annezañ* (< *an(n)-* + *hez-*) ; daou gantabeg zo da skrivadur *disentez* hag *annezañ* : al lamm ster, arver ar skrivad er yezh lennegel ;

Ur c'hantabeg ouzhpenn a ranker lakaat e penn kont evit a sell *annezañ* : ar rakger *an(n)-* (rakger kreñvaat < Kt. **ande-*) a zevoud un trevnad dibarek a gemmadurioù, *an-* + blotaat nemet : *an-* + *d-* > *ann-* (sk. *annodiñ*¹), *an* + *h-* > *ann-* (sk. : *annezañ*, *annebiñ*²) — da vezañ klok menegomp ar skrivadur *an-* + vogalenn > *ann-* (sk. : *annarc'h*³).

Ab) nevezc'herioù :

bourshed ⁴ (< *bourzh* + *hed*), *enneñ* (< *en* + *hed*), *kantaezañ*⁶ (< *kant* + *haez-*), *kefaeziñ* ⁷ (< *kev-* + *haez-*), *kefarz*⁸ (< *kev-* + *harz*), *kefebad* ⁹ (< *kev-* + *heb-*), *ketaezañ*⁶ (< *ked* + *haez-*), *reollit*¹⁰ (< *reol* + *hin*), h.a.

En dro-mañ, e kemm ouzh skrivadur al lostgerioù bonad sonennek, e verker er skrivadur kreñvadur ar c'hensonennoù *l*, *n*, h.a.

Diskoulmoù ar blein B (skrivadoù arstalek, “lagadel”), ken furmoù degemeret er yezh lennegel, ken nevezc'herioù :

kenhaezel (intentet a-gevenep da *unhaezel*), *aerhent* (elfenn en trevnad dezreadel : *douarhent*, *gourhent*, *morhent*, *tirhent*, h.a.), *kenhêr* ¹¹ (intentet a-ziforc'h

¹ Sl. GBLF., ¶¶ 669, 670.

² Sl. KIS-291, La-08, p. 172.

³ Sl. KIS-017, La-03, p. 79.

⁴ Sl. KIS-766, La-15, p. 225.

⁵ Sl. KIS-504, La-10, p. 423 ; KIS-548, La-11, p. 306.

⁶ Sl. KIS-381, La-09, pp. 278-280.

⁷ Sl. KIS-587, La-12, pp. 180, 181, 319.

⁸ Sl. GIBR. p. 1426 ; KIS-535, La-11, p. 194 ; notañ an trestummad *keharz* (< *ke-* + *harz*), sl. KIS-351, La-09, p. 37 ; ivez *kehent-* (< *ke-* + *hent-*).

⁹ Sl. KIS-531, La-11, p. 155.

¹⁰ Sl. KIS-432, La-10, pp. 109-110.

¹¹ Notomp krBr. *quet aer(ez)*, adkemeret gant GReg. er stumm *qetaër*, gant GIBR. er stumm *ketaer* — a vije moarvat da skoueriekaat *ketêr* (< *ked-* + *hêr*).

diouzh *unhêr*, *pennhêr*), *kroazhent*¹² (*hent e kroaz*), *diarhebiñ* (*hebiñ diwar-benn*, elfenn en trevnad dezreadel : *dehebiñ*, *derhebiñ*, h.a.), *tanharz* (stignad o *herzel* ouzh ar fulennoù *tan*), h.a.

---

¹² E GBAHE. e lenner *kroashent*. Ouzhpenn daskemmañ ar furm degemeret gant ar yezh lennegel hep abeg estreget distreiñ d'an dizurzh eus prantad ar c'hoempañ, ne c'haller reiñ lec'h d'ar ger e reizhiad skrivañ ebet : mar dibaber skrivadur MORVANNOU, eleze *kroas*, perak skrivañ *kroaz* e lec'h all ? Mar dibaber ur skrivad soniadel, perak na skrivañ *kroasent* (-z + h- > -s-) ha perak na arloañ an un dibab ouzh an holl luniadoù ma c'hoarvez an hevelep anadenn soniadel — perak, da skouer, na skrivañ *nevested* e-lec'h *nevezded* ?